

شناخت، بررسی و راهکارهای بهبود فضای کسب و کار در ایران

دکتر سعید شیرکوند
عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

محمد باختری

فهرست

پیشگفتار	ز
فصل اول مفهوم و مبانی فضای کسب و کار	ز
مقدمه	۱
تعریف " فضای کسب و کار "	۳
ضرورت شناخت فضای کسب و کار	۷
عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار	۱۰
مدل تحلیل فضای کسب و کار	۱۹
اهمیت و ضرورت بهبود فضای کسب و کار	۲۰
فضای کسب و کار در ایران	۲۲
فصل دوم سنجش محیط اقتصادی از منظر نهادهای بین المللی	.....
مقدمه	۲۷
بنیاد هریتیج (گزارش آزادی اقتصادی)	۲۹
مؤسسه فریزر (گزارش آزادی اقتصادی)	۴۰
سازمان شفافیت بین الملل (گزارش ادراک فساد)	۴۲
مجمع جهانی اقتصاد (گزارش رقابت پذیری جهانی)	۴۶
بانک جهانی (گزارش سهولت انجام کسب و کار)	۵۰
مقایسه گزارش نهادهای بین المللی	۵۲
فصل سوم فضای کسب و کار از منظر بانک جهانی	.....
مقدمه	۵۵
معرفی بانک جهانی	۵۶
ساختار و جایگاه بین المللی بانک جهانی	۵۷
معرفی سازمان های بانک جهانی	۵۸

ث □ شناخت، بررسی و راهکارهای بهبود فضای کسب و کار در ایران

۵۹	..... روند شکل‌گیری گزارش فضای کسب‌وکار
۶۱	..... جمع‌آوری اطلاعات برای محاسبه شاخص‌ها
۶۲	..... چگونگی ارزیابی و رتبه‌بندی شاخص‌ها
۶۴	..... شاخص‌های ۱۱ گانه
۶۶	..... ۱- شروع کسب‌وکار (موافقت اصولی)
۶۹	..... ۲- اخذ مجوزها
۷۱	..... ۳- اخذ انشعاب برق
۷۴	..... ۴- ثبت مالکیت
۷۶	..... ۵- اخذ اعتبار
۷۹	..... ۶- حمایت از سرمایه‌گذاران (سهامداران جزء)
۸۲	..... ۷- پرداخت مالیات
۸۶	..... ۸- تجارت فرامرزی
۸۹	..... ۹- الزام‌آور بودن قراردادها
۹۳	..... ۱۰- انحلال یک فعالیت
۹۶	..... ۱۱- استخدام و اخراج نیروی کار
۹۷	..... تغییرات گزارش Doing Business در سال‌های مختلف

..... فصل چهارم فضای کسب‌وکار در ایران

۱۰۱	..... مقدمه
۱۰۳	..... خلاصه وضعیت ایران طبق آخرین گزارش بانک جهانی (۲۰۱۹)
۱۰۷	..... روند تغییرات شاخص‌های فضای کسب‌وکار در ایران
۱۰۸	..... ۱- شروع کسب‌وکار (موافقت اصولی)
۱۱۰	..... ۲- اخذ مجوزها
۱۱۲	..... ۳- اخذ انشعاب برق
۱۱۴	..... ۴- ثبت مالکیت
۱۱۶	..... ۵- اخذ اعتبار
۱۱۸	..... ۶- حمایت از سرمایه‌گذاران (سهامداران جزء)
۱۲۰	..... ۷- پرداخت مالیات
۱۲۲	..... ۸- تجارت فرامرزی

فهرست مطالب □ ج

۱۲۴	۹- الزام آور بودن قراردادها.....
۱۲۶	۱۰- انحلال یک فعالیت.....
۱۲۷	۱۱- استخدام و اخراج نیروی کار.....
۱۳۰	وضعیت کلی ایران مطابق شاخص سهولت کسب و کار.....
۱۳۲	اقدامات ایران در راستای بهبود فضای کسب و کار.....

فصل پنجم راهکارها و روش‌های بهبود فضای کسب و کار در ایران.....

۱۳۵	مقدمه .....
۱۳۷	راهبردهای بهبود در حوزه کلان.....
۱۴۴	راهبردهای بهبود در شاخص‌های یازده‌گانه .....
۱۴۴	۱- شروع کسب و کار (موافقت اصولی).....
۱۴۶	۲- اخذ مجوزها .....
۱۴۹	۳- اخذ انشعاب برق .....
۱۵۰	۴- ثبت مالکیت.....
۱۵۲	۵- اخذ اعتبار.....
۱۵۴	۶- حمایت از سرمایه‌گذاران (سهامداران جزء).....
۱۵۶	۷- پرداخت مالیات .....
۱۵۸	۸- تجارت فرامرزی.....
۱۶۱	۹- الزام آور بودن قراردادها.....
۱۶۵	۱۰- انحلال یک فعالیت.....
۱۶۷	۱۱- استخدام و اخراج نیروی کار.....

پیوست قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار.....

۱۷۹	منابع و مأخذ.....
۱۷۹	الف) منابع فارسی .....
۱۸۱	ب) منابع لاتین .....
۱۸۱	ج) وبسایت‌ها.....

فهرست اشکال

- شکل ۱-۱ سطوح مختلف تحلیلی به‌عنوان راهنمای فعالان اقتصادی ۵
- شکل ۱-۲ مقایسه روند امتیاز ایران در شاخص آزادی اقتصادی با میانگین جهانی این شاخص ۳۶
- شکل ۲-۲ وضعیت ارکان ۱۲ گانه رقابت‌پذیری ایران را در مقایسه با میانگین کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) ۵۰
- شکل ۱-۳ شماتیک ترتیب شاخص‌های ۱۱ گانه (انگلیسی و فارسی) ۶۵
- شکل ۲-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص شروع کسب‌وکار ۶۷
- شکل ۳-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص اخذ مجوزها ۷۰
- شکل ۴-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص اخذ انشعاب برق ۷۳
- شکل ۵-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص ثبت مالکیت ۷۵
- شکل ۶-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص اخذ اعتبار ۷۷
- شکل ۷-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران ۸۰
- شکل ۸-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص پرداخت مالیات ۸۳
- شکل ۹-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص تجارت فرامرزی ۸۷
- شکل ۱۰-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص الزام‌آور بودن قراردادها ۹۱
- شکل ۱۱-۳ معیارهای مؤثر در محاسبه امتیاز مربوط به شاخص انحلال یک فعالیت ۹۴
- شکل ۱۲-۳ آنچه که شاخص استخدام و اخراج نیروی کار پوشش می‌دهد ۹۶
- شکل ۱-۴ تابلوی معرفی کشور ایران در گزارش فضای کسب‌وکار سال ۲۰۱۹ توسط بانک جهانی ۱۰۳
- شکل ۲-۴ نمودار مقایسه رتبه شاخص‌های سنجش فضای کسب‌وکار در ایران مطابق آخرین گزارش بانک جهانی (۲۰۱۹) ۱۰۶
- شکل ۳-۴ نمودار مقایسه امتیاز شاخص‌های سنجش فضای کسب‌وکار و تغییر امتیاز نسبت به سال گذشته مربوط به کشور ایران مطابق آخرین گزارش بانک جهانی (۲۰۱۹) ۱۰۶
- شکل ۴-۴ نمودار امتیاز ایران در شاخص شروع کسب‌وکار در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ ..... ۱۰۹
- شکل ۵-۴ نمودار رتبه ایران در شاخص شروع کسب‌وکار در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ ..... ۱۰۹
- شکل ۶-۴ نمودار امتیاز ایران در شاخص اخذ مجوزها در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ ..... ۱۱۱
- شکل ۷-۴ نمودار رتبه ایران در شاخص اخذ مجوزها در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ ..... ۱۱۱

فهرست مطالب □ خ

شکل ۴-۸ نمودار امتیاز ایران در شاخص اخذ انشعاب برق در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۳
شکل ۴-۹ نمودار رتبه ایران در شاخص اخذ انشعاب برق در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۳
شکل ۴-۱۰ نمودار امتیاز ایران در شاخص ثبت مالکیت در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۵
شکل ۴-۱۱ نمودار رتبه ایران در شاخص ثبت مالکیت در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۵
شکل ۴-۱۲ نمودار امتیاز ایران در شاخص اخذ اعتبار در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۷
شکل ۴-۱۳ نمودار رتبه ایران در شاخص اخذ اعتبار در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۷
شکل ۴-۱۴ نمودار امتیاز ایران در شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۹
شکل ۴-۱۵ نمودار رتبه ایران در شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۹
شکل ۴-۱۶ نمودار امتیاز ایران در شاخص پرداخت مالیات در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۱
شکل ۴-۱۷ نمودار رتبه ایران در شاخص پرداخت مالیات در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۱
شکل ۴-۱۸ نمودار امتیاز ایران در شاخص تجارت فرامرزی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۳
شکل ۴-۱۹ نمودار رتبه ایران در شاخص تجارت فرامرزی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۳
شکل ۴-۲۰ نمودار امتیاز ایران در شاخص الزام‌آور بودن قراردادهای در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۵
شکل ۴-۲۱ نمودار رتبه ایران در شاخص الزام‌آور بودن قراردادهای در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۵
شکل ۴-۲۲ نمودار امتیاز ایران در شاخص انحلال یک فعالیت در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۶
شکل ۴-۲۳ نمودار رتبه ایران در شاخص انحلال یک فعالیت در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۷
شکل ۴-۲۴ نمودار امتیاز کلی ایران در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۳۱
شکل ۴-۲۵ نمودار رتبه کلی ایران در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۳۱

فهرست جداول

- جدول ۱-۲ مؤلفه‌های سنجش شاخص آزادی اقتصادی از دیدگاه بنیاد هریتیج ۳۰
- جدول ۲-۲ ده کشور نخست و انتهایی آزادترین اقتصادهای جهان از دیدگاه بنیاد هریتیج (۲۰۱۸)..... ۳۳
- جدول ۳-۲ وضعیت ایران در مؤلفه‌های شاخص آزادی اقتصادی از دیدگاه بنیاد هریتیج (۲۰۱۸)..... ۳۷
- جدول ۴-۲ مؤلفه‌های سنجش شاخص آزادی اقتصادی از دیدگاه مؤسسه فریزر ۴۱
- جدول ۵-۲ امتیاز و رتبه ایران در مؤلفه‌های سنجش شاخص آزادی اقتصادی از دیدگاه مؤسسه فریزر مطابق گزارش سال ۲۰۱۷ (اطلاعات مربوط به سال ۲۰۱۵)..... ۴۱
- جدول ۶-۲ ده کشور نخست و انتهایی رتبه‌بندی آزادترین اقتصادهای جهان از دیدگاه مؤسسه فریزر مطابق گزارش سال ۲۰۱۷ (اطلاعات مربوط به سال ۲۰۱۵)..... ۴۲
- جدول ۷-۲ پاک‌ترین و فاسدترین کشورهای جهان مطابق گزارش سازمان شفافیت بین‌الملل ۴۴
- جدول ۸-۲ وضعیت ایران در شاخص ادراک فساد از دیدگاه سازمان شفافیت بین‌الملل ۴۵
- جدول ۹-۲ مؤلفه‌های سنجش شاخص رقابت‌پذیری جهانی از دیدگاه مجمع جهانی اقتصاد..... ۴۷
- جدول ۱۰-۲ ده کشور نخست و انتهایی شاخص رقابت‌پذیری جهانی از دیدگاه مجمع جهانی اقتصاد(۲۰۱۷-۲۰۱۸)..... ۴۸
- جدول ۱۱-۲ وضعیت ایران در مؤلفه‌های شاخص رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۷-۲۰۱۸) ۴۹
- جدول ۱۲-۲ شاخص‌های اندازه‌گیری میزان سهولت کسب‌وکار مطابق گزارش بانک جهانی ۵۱
- جدول ۱۳-۲ ده کشور نخست و انتهایی شاخص فضای کسب‌وکار از دیدگاه بانک جهانی (۲۰۱۹)..... ۵۱
- جدول ۱۴-۲ وضعیت ایران در مؤلفه‌های شاخص فضای کسب‌وکار (۲۰۱۹)..... ۵۲
- جدول ۱۵-۲ مقایسه رتبه برخی کشورها طبق آخرین گزارش‌های نهادهای بین‌المللی ۵۳
- جدول ۱-۳ شاخص‌های اندازه‌گیری فضای کسب‌وکار، ارائه‌شده توسط بانک جهانی ۶۴
- جدول ۲-۳ عوامل مؤثر در محاسبه امتیاز شاخص کنترل کیفیت ساختمان ۷۱
- جدول ۳-۳ عوامل مؤثر در محاسبه امتیاز معیار کیفیت مراحل دادرسی ۹۲
- جدول ۴-۳ عوامل مؤثر در محاسبه امتیاز معیار قدرت چارچوب ورشکستگی ۹۵
- جدول ۵-۳ جزئیات آنچه که شاخص استخدام و اخراج نیروی کار، اندازه‌گیری می‌کند ۹۷
- جدول ۶-۳ روند تغییر تعداد شاخص‌ها و کشورهای مورد مطالعه در گزارش‌های Doing Business..... ۹۸

فهرست مطالب □ ذ

جدول ۳-۷ تغییرات در روش‌شناسی Doing Business در محاسبه امتیاز سهولت کسب‌وکار.....	۹۹
جدول ۴-۱ وضعیت ایران در مؤلفه‌های سنجش شاخص سهولت انجام کسب‌وکار (۲۰۱۹).....	۱۰۴
جدول ۴-۲ امتیاز و رتبه ایران در همه شاخص‌های فضای کسب‌وکار در ۱۰ سال اخیر	
در یک نگاه.....	۱۰۵
جدول ۴-۳ امتیاز و رتبه ایران در شاخص شروع کسب‌وکار در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۰۹
جدول ۴-۴ امتیاز و رتبه ایران در شاخص اخذ مجوزها در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۱
جدول ۴-۵ امتیاز و رتبه ایران در شاخص اخذ انشعاب برق در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۳
جدول ۴-۶ امتیاز و رتبه ایران در شاخص ثبت مالکیت در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۵
جدول ۴-۷ امتیاز و رتبه ایران در شاخص اخذ اعتبار در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۷
جدول ۴-۸ امتیاز و رتبه ایران در شاخص حمایت از سرمایه‌گذاران در سال‌های	
۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۱۹
جدول ۴-۹ امتیاز و رتبه ایران در شاخص پرداخت مالیات در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۱
جدول ۴-۱۰ امتیاز و رتبه ایران در شاخص تجارت فرامرزی در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۳
جدول ۴-۱۱ امتیاز و رتبه ایران در شاخص الزام‌آور بودن قراردادهای در سال‌های	
۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۵
جدول ۴-۱۲ امتیاز ایران در شاخص انحلال یک فعالیت در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۲۶
جدول ۴-۱۳ اطلاعات مربوط به شاخص استخدام و اخراج نیروی کار در کشور ایران.....	۱۲۸
جدول ۴-۱۴ امتیاز کلی ایران در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹.....	۱۳۱
جدول ۴-۱۵ اقدامات ایران در راستای تسهیل فضای کسب‌وکار در هر شاخص از نظر بانک	
جهانی.....	۱۳۲

پیشگفتار

بانک جهانی گزارش جدید و سالانه خود را درباره فضای کسب و کار، با عنوان «گزارش فضای کسب و کار ۲۰۱۹» منتشر کرده است. بانک جهانی در این گزارش، محیط عمومی اقتصاد کشورها را از نظر سهولت آغاز و انجام مناسبت‌های اقتصادی برای ۱۹۰ کشور جهان بررسی کرده و به تجزیه و تحلیل و مقایسه آنها پرداخته است.

گزارش بانک جهانی در خصوص فضای کسب و کار، سالانه منتشر می‌شود و در این گزارش که دوره یک‌ساله منتهی به ژوئن ۲۰۱۸ (خرداد ۱۳۹۷) را بررسی کرده، شاخص کلی فضای کسب و کار در ایران در مقایسه با سال قبل، ۲/۳۴ واحد بهبود یافته و به نمره ۵۶/۹۸ افزایش یافته است. اما طبق رده‌بندی انجام شده براساس شاخص‌های محاسبه شده، رتبه ایران در بین ۱۹۰ کشور جهان با ۴ رتبه نزول به عدد ۱۲۸ رسیده است.

هرچند مطرح شدن واژه و مباحث درباره «فضای کسب و کار» در منابع اقتصادی قدمت زیادی ندارد و تقریباً از دهه ۱۹۸۰ کانون توجه صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران قرار گرفته است، مفهوم و محتوای آن از دیرباز کانون توجه صاحب‌نظران بوده است و تقریباً همه سیاست‌گذاران، اندیشمندان و نهادهای بین‌المللی که دغدغه رشد و توسعه اقتصادی کشورها را داشته‌اند، به این مقوله به گونه‌های مختلفی توجه کرده‌اند و به بررسی آن پرداخته‌اند.

در دهه‌های پس از جنگ جهانی دوم که رهبران کشورها و اندیشمندان حوزه اقتصاد، ضرورت توجه ویژه به موضوع رشد و توسعه اقتصادی را به صورت اجتناب‌ناپذیری دنبال کرده‌اند، مباحث و دیدگاه‌های مختلفی را درباره الزامات و پیش‌نیازهای لازم برای ساماندهی روابط و مناسبات برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی مطرح کرده‌اند و هریک به نحوی به این نکته تأکید کرده‌اند که قرار گرفتن هر کشور در مدار توسعه‌یافتگی، مستلزم فراهم کردن برخی زیرساخت‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حقوقی است که زمینه مناسب و مساعدی برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی فراهم کند.

طرح مباحث دقیق و کاربردی هرناندو دسوتو و انتشار کتاب *راه دیگر* در سال ۱۹۸۶، سرآغاز مباحثی شد که بعدها دیگر صاحب‌نظران و خصوصاً بانک جهانی آنها را ادامه دادند و سرفصل جدیدی در منابع اقتصادی جهان گشودند. دسوتو و سایر صاحب‌نظران بر این نکته تأکید فراوان کردند که اگر کشوری می‌خواهد در مسیر رشد و توسعه قرار بگیرد، لازم است ابتدا به ساماندهی روابط و مناسباتی بپردازد که در سایه این اقدامات، زمینه انگیزه و سپس اعتماد لازم برای فعالان اقتصادی فراهم شود تا

س □ شناخت، بررسی و راهکارهای بهبود فضای کسب و کار در ایران

با امیدواری و اطمینان هرچه بیشتر، گام‌های آغازین و سپس تکمیلی را برای رونق اقتصادی کشور بردارند.

به تدریج مباحث دسوتو و سایر صاحب‌نظران باب جدیدی در منابع اقتصادی باز کرد که بعدها بانک جهانی آن را پروژه فضای کسب‌وکار نام نهاد و به پیگیری آن پرداخت. بر اساس این پروژه، بانک جهانی با استفاده از ابزارها و روش‌های مشخص، تمامی زمینه‌ها و شرایط حاکم بر اقتصاد کشورها را رصد کرده و سپس از تجزیه و تحلیل آن‌ها و طراحی شاخص‌های مناسب برای سنجش و ارزیابی شرایط حاکم بر کشورها، مناسب یا نامناسب بودن شرایط و امکانات را برای شکوفایی اقتصادی اعلام می‌کند.

طی این سال‌ها علاوه بر بانک جهانی، مؤسسات و نهادهای دیگری نیز به بررسی این مفهوم در قالب عناوین دیگری اقدام کردند و امروزه با انتشار گزارش‌های خود می‌کوشند تصویری از کشورهای جهان و شرایط حاکم بر آن‌ها را ارائه دهند؛ اما در بیان تمامی این گزارش‌ها، گزارش بانک جهانی به دلیل اهمیت و شأن ویژه بانک جهانی در میان کشورها از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. بر این اساس، گزارش‌های مؤسساتی مانند بنیاد هریتیج، مؤسسه فریزر، مؤسسه اکونومیست، مجمع جهانی اقتصاد، سازمان دیده‌بانی جهانی کارآفرینی G.E.M، شاخص رقابت جهانی و شاخص توسعه اقتصادی تا حد زیادی همراستا با گزارش فضای کسب‌وکار است که از طریق بانک جهانی منتشر می‌شود.

از نظر بانک جهانی، فضای کسب‌وکار مجموعه‌ای از سیاست‌ها، قوانین، روابط و مناسباتی است که از نظر حقوقی و مقرراتی عملکرد بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی را از آغاز تا انجام تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد؛ اما مدیران بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی قادر به ایجاد و تغییر در آن‌ها نیستند. در صورتی که فضای کسب‌وکار روبه‌بهبود باشد و در نهایت به وضعیت مطلوبی برسد، بسیاری از هزینه‌های غیرمستقیم و در برخی مواقع مستقیم را برای تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان و در نهایت مصرف‌کنندگان کاهش داده، شرایط عمومی اقتصاد را برای رسیدن به رشد و شکوفایی فراهم خواهد کرد و اقتصاد کشور را در مسیر توسعه قرار خواهد داد.

بررسی میزان مطلوب بودن «فضای کسب‌وکار» و همچنین روند روبه‌بهبود آن در کشورهای مختلف از نظر بانک جهانی، موقعیتی را در اختیار این نهاد بین‌الملل قرار می‌دهد تا با بهره‌گیری از روش‌های مختلف، ابعاد گوناگون عوامل مؤثر بر رشد و توسعه اقتصادی کشورها را زیر ذره‌بین قرار داده، ناکارکردی‌ها و ناکارآمدی‌های آن‌ها را شناسایی کند و با بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها، برخی راهکارهای مناسب را برای بهبود فضای کسب‌وکار پیشنهاد دهد.

هم‌زمانی بحث بهبود فضای کسب‌وکار در کنار استراتژی «خصوصی‌سازی» که در برخی کشورها به‌عنوان روشی برای توانمندسازی بخش خصوصی مطرح است، موجب شده است در بسیاری از

تحلیل‌ها و بررسی‌ها این دو مقوله را به صورت دو روش مکمل برای برخی کشورهای در حال توسعه معرفی کنند که کشور ایران نیز بنا به دلایل مختلف، یکی از این کشورهاست.

«بهبود فضای کسب‌وکار» همراه با «خصوصی‌سازی»، دوگانه‌ای است که در چند سال گذشته در کشور ایران نیز کانون توجه صاحب‌نظران و برنامه‌ریزان قرار گرفته است و بسیاری کوشیده‌اند با توجه به این دو رویکرد، به بررسی و ارزیابی شرایط حاکم بر اقتصاد کشور بپردازند و بر این اساس، راهکارهای مناسب را برای توانمندسازی بخش خصوصی و در نتیجه، شکوفایی اقتصاد کشور ارائه کنند. نگارنده در طی چند سال گذشته علاوه بر حوزه نظری و مباحث دانشگاهی به دلیل همکاری با دولت در حوزه اجرایی، با این مسئله روبه‌رو بوده و همواره کوشیده است با تبیین دقیق و همه‌جانبه این دو مقوله، علاوه بر شناسایی همه‌جانبه عوامل مؤثر بر نامطلوب بودن فضای کسب‌وکار، روش‌ها و راهکارهای مناسبی برای بهبود فضای کسب‌وکار، در حد ممکن، پیشنهاد کند.

این مباحث یک بار در سال ۱۳۹۰ با همکاری اتاق بازرگانی استان تهران بررسی شد و با تکیه بر گزارش بانک جهانی ابعاد مختلف گزارش بانک جهانی بررسی و برخی راهکارهای مناسب پیشنهاد شد. حاصل این بررسی را اتاق بازرگانی در قالب کتاب *شناسایی عوامل مؤثر بر بهبود فضای کسب‌وکار در ایران* منتشر کرد.

به دلیل اهمیت مباحث مربوط به «فضای کسب‌وکار»، تأثیر مباحث مربوط به آن بر تمامی ابعاد و زوایای اقتصاد کشور و همچنین شرایط حاکم بر اقتصاد کشور در سال‌های اخیر، بر آن شدم که یک بار دیگر این مقوله را بررسی کنم و با تکیه بر مباحث مربوط به فضای کسب‌وکار، اقتصاد ایران را ارزیابی کرده و برخی راه‌حل‌ها و اقدامات مناسب را برای بهبود اقتصاد کشور پیشنهاد دهم.

کتاب حاضر کوشیده است در چارچوب مباحث و طبقه‌بندی بانک جهانی در زمینه فضای کسب‌وکار تنظیم شود و حتی به آخرین گزارش بانک جهانی نیز استناد کرده است؛ اما بررسی‌ها و ارزیابی‌ها در خصوص اقتصاد ایران به گونه‌ای انجام شده است که تمامی زیرساخت‌های مورد نیاز برای رشد و توسعه اقتصادی کشور را کانون توجه قرار داده و صرف‌نظر از قالب گزارش بانک جهانی، به اقدامات و کاستی‌ها و ناکارکردی‌ها نیز توجه کند.

فصل اول کتاب به بررسی و تبیین مفهوم و مبانی فضای کسب‌وکار اختصاص یافته است. در این فصل علاوه بر تعریف فضای کسب‌وکار، ضرورت پرداختن به آن نیز بررسی شده است و همچنین با تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود فضای کسب‌وکار کوشش شده است که نشان داده شود چرا این مقوله در ادبیات بانک جهانی و همچنین صاحب‌نظران اقتصادی تا این اندازه مورد توجه قرار گرفته است.

در ادامه فصل اول، فضای کسب و کار در ایران از نظر تئوری و پیشینه تحقیقاتی بررسی شده است و علاوه بر بررسی پیشینه این موضوع در ایران، به برخی جنبه‌های واقعی و کارکردی این بحث در اقتصاد ایران نیز پرداخته شده است.

در فصل دوم نگارنده کوشیده است علاوه بر بررسی مبانی و ابعاد شاخص محاسباتی فضای کسب و کار به بررسی این مفهوم در سایر نهادها و پژوهش‌های انجام شده توسط آنان بپردازد و نشان دهد که این مفهوم را بسیاری از صاحب‌نظران و مؤسسات بین‌المللی به زبان‌های مختلف، مورد توجه و بررسی قرار می‌دهند. در این فصل با بررسی گزارش‌های ارائه شده توسط برخی نهادهای بین‌المللی که کوشیده‌اند با ادبیات دیگری به بررسی وضعیت عمومی حاکم بر اقتصاد کشورها بپردازند، بر این نکته تأکید شده که پرداختن به فضای عمومی اقتصاد کشورها هرچند از زوایای مختلف و با روش‌های گوناگونی انجام شود، در نهایت تصویر تقریباً یکسانی را از واقعیت‌های حاکم بر کشورها به نمایش می‌گذارد.

فصل سوم به معرفی بانک جهانی و تلاش‌های این نهاد بین‌المللی در طراحی و به‌کارگیری شاخص فضای کسب و کار می‌پردازد. در این فصل علاوه بر معرفی ساختارها و ارکان بانک جهانی، تکیه بیشتر بر این فعالیت بانک جهانی بوده است که چگونه با طراحی یک شاخص ملی به نام فضای کسب و کار به تبیین و تجزیه و تحلیل فضای عمومی حاکم بر اقتصاد کشورها پرداخته است.

در این فصل زیرشاخه‌های ارائه شده توسط بانک جهانی برای محاسبه شاخص فضای کسب و کار و همچنین نحوه جمع‌آوری، طبقه‌بندی و ارزیابی اطلاعات درباره محیط کلان اقتصادی کشورها ذکر شده و نشان داده شده است که چگونه بانک جهانی با جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز و ارزیابی آنها قادر خواهد بود با نمره‌دهی به این شاخص‌ها، به طبقه‌بندی و رتبه‌بندی کشورها بپردازد.

در فصل چهارم آخرین گزارش بانک جهانی در خصوص «فضای کسب و کار» مربوط به سال ۲۰۱۹ بررسی شده است و با استناد به این گزارش، نمره زیرشاخص‌های یازده‌گانه مربوط به فضای کسب و کار درباره ایران مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در تجزیه و تحلیل نمره به‌دست آمده و همچنین رتبه مربوط به ایران در میان کشورهای بررسی شده، برخی عوامل مؤثر بر نامناسب بودن نمره و همچنین رتبه ایران در مقایسه با دیگر کشورها تجزیه و تحلیل شده است.

در این فصل روند تغییرات زیرشاخص‌ها در طی چند سال گذشته نیز مورد توجه قرار گرفته و عوامل مؤثر بر فراز و فرودهای مربوط به شاخص نیز تجزیه و تحلیل شده است.

فصل پنجم به‌عنوان آخرین فصل کوشیده است با توجه به موانع و مشکلات موجود در بهبود نیافتن نمره زیرشاخص‌ها و پایین بودن رتبه ایران در میان کشورها، به راهبردهای مهم و ضروری برای بهبود

فصل اول - مفهوم و مبانی فضای کسب و کار □ ض

شاخص‌ها بپردازد و علاوه بر توجه به مجموعه اقدامات قانونی و اجرایی که تاکنون به کار گرفته شده است، روش‌ها و اقداماتی را مورد توجه قرار دهد که موجب بهبود شاخص‌ها و همچنین بهبود فضای کسب‌وکار کشور شود.